

พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว...

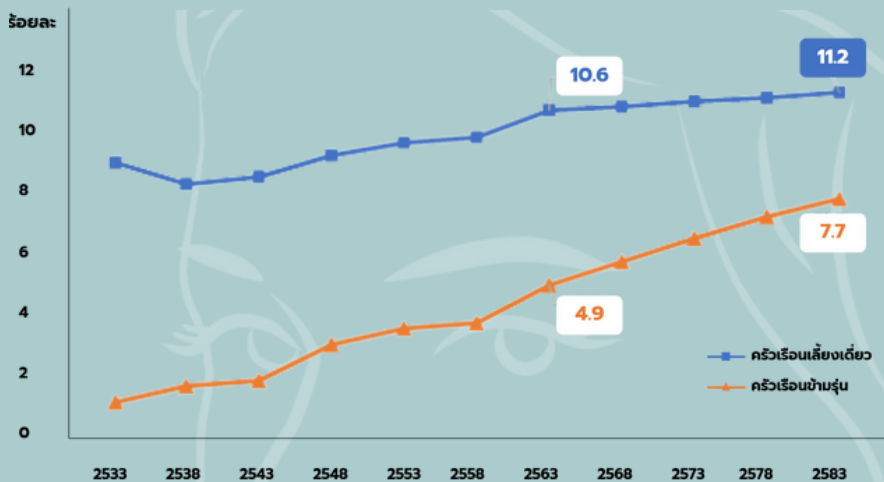

ความท้าทายที่ต้องก้าวผ่าน

สถานการณ์ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว

จากข้อมูลโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด กรมกิจการเด็กและเยาวชน ปี 2558 ถึงเดือนมกราคม 2566 พบว่า มีแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ได้รับเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด 109,664 ราย โดยในจำนวนนี้มีแม่เลี้ยงเดี่ยวที่เป็นแม่วัยใส (อายุต่ำกว่า 20 ปี) อยู่ 17,936 ราย ทั้งนี้ กระทรวงพม. ได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการแม่เลี้ยงเดี่ยวและครอบครัว โดยภายในศูนย์บริการมีการให้คำปรึกษา แนะนำอาชีพ ฝึกอาชีพ จัดหาที่พักและอาหารสำหรับแม่และเด็กกระหว่างการเข้ารับการศึกษา ฝึกอาชีพ ให้บริการฟรีสำหรับแม่หรือพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่มีลูกอายุ 2-6 ปี ซึ่งเป็นผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม หรือขาดแคลนรายได้สำหรับการเลี้ยงดูครอบครัว

ครัวเรือนไม่พร้อมหน้าในกลุ่มประชากรวัยทำงาน

ที่มา : ครอบครัวไทยในอนาคต: พ.ศ. 2583 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

คาดการณ์สัดส่วนครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยว

- **คาดการณ์สัดส่วนครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยว** ของประชากรในวัยแรงงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ข้อมูลจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ในปี 2563 มีครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยว ร้อยละ 10.6 คาดประมาณว่าในปี 2583 จะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยอยู่ที่ร้อยละ 11.2 ทั้งนี้ คาดว่า จะมีเด็กอายุ 0-17 ปี ประมาณ 7 แสนคน หรือคิดเป็นร้อยละ 7 ของเด็กทั้งหมดที่อยู่ในครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยว

ครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยวส่วนใหญ่

- **ครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยวส่วนใหญ่** เป็นครัวเรือนแม่เลี้ยงเดี่ยว ข้อมูลจากรายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) ประจำปีประเทศไทย พบว่า ร้อยละ 80 ของครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวเป็นครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว และยังคงพบว่า ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมักจะเผชิญกับความยากลำบากทางการเงิน ประมาณครึ่งหนึ่งของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวยังมีค่าใช้จ่ายสูงกว่ารายได้ที่เกิดขึ้นจริง และประมาณร้อยละ 40 ไม่มีเงินออมทรัพย์ประเภทใดเลย

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว

- **ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว** จะส่งผลโดยตรงต่อสมาชิกในครอบครัว ทั้งความเครียด การเปลี่ยนแปลงของสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว รายได้ที่ลดลง รวมถึงเวลาที่ใช้ทำกิจกรรมร่วมกันกับลูกลดลง ซึ่งเวลาส่วนใหญ่ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวหมดไปกับการทำงานเพื่อหารายได้ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาด้านอารมณ์และพฤติกรรมของเด็ก

การหย่าร้าง

- **การหย่าร้าง** เป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว การเกิดครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว มีสาเหตุจากหลายประการ ทั้งการเสียชีวิตของคู่สมรส การมีลูกเมื่อยังไม่พร้อม การทอดทิ้ง รวมถึงการหย่าร้างที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ข้อมูลรายงานสถิติจำนวนทะเบียนหย่า กรมการปกครอง พบว่า ในปี 2564 มีอัตราการหย่าร้าง 110,942 คู่ เพิ่มขึ้นเป็น 146,159 คู่ในปี 2565 ส่งผลให้ครอบครัวที่มีลูกกลายเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

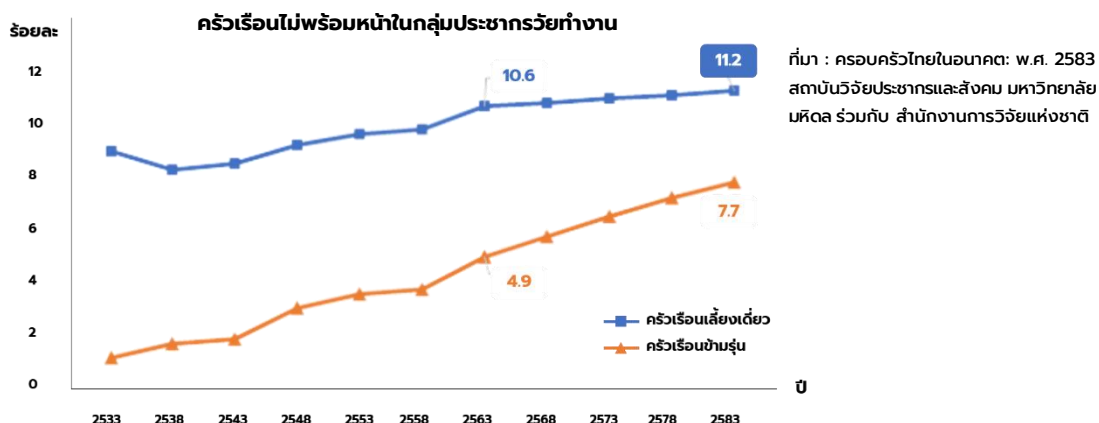
- 1 ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเพื่อเป็นกลุ่มกลางในการสร้างกิจกรรมช่วยเหลือเกื้อกูล แลกเปลี่ยนความรู้ ให้คำปรึกษาในการดูแลลูกร่วมกัน
- 2 ส่งเสริมพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวให้เกิดการสื่อสารเปิดกับลูก โดยส่งเสริมให้มีการแสดงออกที่ชัดเจนและการเปิดกว้างของความคิดและความรู้สึกภายในครอบครัว เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ที่ซื่อสัตย์และไว้วางใจ สามารถพูดคุยและปรึกษากันได้ของสมาชิกในครอบครัว
- 3 ส่งเสริมการจ้างงาน และพัฒนาทักษะที่จำเป็น (Up-skill/ Re-skill) ให้กับพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่อยู่ในครอบครัวยากลำบาก เพื่อให้สามารถเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัวได้

พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว...ความท้าทายที่ต้องก้าวผ่าน

ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านของสังคมไทยส่งผลไปถึงระบบความสัมพันธ์ของครอบครัว โดยครอบครัวจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติต่าง ๆ ซึ่งล้วนส่งผลให้สถาบันครอบครัวเกิดความอ่อนแอ หากไม่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง เป็นเหตุให้ต้องแยกกันอยู่หรือเกิดการหย่าร้าง ซึ่งจะส่งผลให้พ่อหรือแม่ต้องรับภาระเลี้ยงดูลูกเพียงลำพัง เกิดผลกระทบทั้งพ่อแม่และลูก ดังนั้น การเรียนรู้และเตรียมพร้อมรับมือกับอุปสรรคที่ต้องเผชิญ จะนำไปสู่แนวทางในการแก้ปัญหาและให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม และสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุข

สถานการณ์ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว

- **ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว** หมายถึง ครอบครัวที่มีเฉพาะพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพัง (นิยามและประเภทครอบครัว กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว) ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวเป็นรูปแบบหนึ่งของครอบครัวที่เกิดขึ้นในสังคม ครอบครัวเหล่านี้ถือว่าเป็นกลุ่มครอบครัวที่มีความเปราะบาง ทั้งเรื่องการเข้าถึงสิทธิตามกฎหมาย ความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นในเรื่องเศรษฐกิจและการดูแลบุตร จากข้อมูลโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด กรมกิจการเด็กและเยาวชน ปี 2558 ถึงเดือนมกราคม 2566 พบว่า มีแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ได้รับเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด 109,664 ราย โดยในจำนวนนี้มีแม่เลี้ยงเดี่ยวที่เป็นแม่วัยใส (อายุต่ำกว่า 20 ปี) อยู่ 17,936 ราย ทั้งนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการแม่เลี้ยงเดี่ยวและครอบครัว โดยภายในศูนย์บริการมีการให้คำปรึกษา แนะนำอาชีพ ฝึกอาชีพ จัดหาที่พัก และอาหารสำหรับแม่และเด็กระหว่างการเข้ารับการฝึกอาชีพ ให้บริการฟรีสำหรับแม่หรือพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่มีลูกอายุ 2-6 ปี ซึ่งเป็นผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม หรือขาดแคลนรายได้สำหรับการเลี้ยงดูครอบครัว
- **คาดการณ์สัดส่วนครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยวของประชากรในวัยแรงงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น** ข้อมูลจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ในปี 2563 มีครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยวร้อยละ 10.6 คาดประมาณว่าในปี 2583 จะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยอยู่ที่ร้อยละ 11.2 ทั้งนี้ คาดว่าจะมีเด็กอายุ 0-17 ปี ประมาณ 7 แสนคน หรือคิดเป็นร้อยละ 7 ของเด็กทั้งหมดที่อยู่ในครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยว

- **ครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยวส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนแม่เลี้ยงเดี่ยว** ข้อมูลจากรายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) ประจำประเทศไทย พบว่า ร้อยละ 80 ของครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวเป็นครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว และยังพบว่า **ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมักจะเผชิญกับความยากลำบากทางการเงิน** ประมาณครึ่งหนึ่งของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวยังมีค่าใช้จ่ายสูงกว่ารายได้ที่เกิดขึ้นจริง และประมาณร้อยละ 40 ไม่มีเงินออมทรัพย์ประเภทใดเลย
- **การหย่าร้างเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว** การเกิดครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวยังมีสาเหตุจากหลายประการ ทั้งการเสียชีวิตของคู่สมรส การมีลูกเมื่อยังไม่พร้อม การทอดทิ้ง รวมถึงการหย่าร้างที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ข้อมูลรายงานสถิติจำนวนทะเบียนหย่า การปกครอง พบว่า ในปี 2564 มีอัตราการหย่าร้าง 110,942 คู่ เพิ่มขึ้นเป็น 146,159 คู่ในปี 2565 ส่งผลให้ครอบครัวที่มีลูกกลายเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น
- **ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว** จะส่งผลโดยตรงต่อสมาชิกในครอบครัว ทั้งความเครียดที่เกิดจากการที่ต้องทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อและแม่ในเวลาเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงของสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว รายได้ที่ลดลงมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาที่ลูกจะได้รับ รวมถึงเวลาที่ใช้ทำกิจกรรมร่วมกันกับลูกลดลงเนื่องจากการใช้เวลาส่วนใหญ่ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวหมดไปกับการทำงานเพื่อหารายได้ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาด้านอารมณ์และพฤติกรรมของเด็ก

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- (1) ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเพื่อเป็นกลุ่มกลางในการสร้างกิจกรรมช่วยเหลือเกื้อกูล แลกเปลี่ยนความรู้ ให้คำปรึกษาในการดูแลลูกร่วมกัน
- (2) ส่งเสริมพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวให้เกิดการสื่อสารเปิดกับลูก โดยส่งเสริมให้มีการแสดงออกที่ชัดเจนและการเปิดกว้างของความคิดและความรู้สึกภายในครอบครัว เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ที่ซื่อสัตย์และไว้วางใจ สามารถพูดคุยและปรึกษากันได้ของสมาชิกในครอบครัว
- (3) ส่งเสริมการจ้างงาน และพัฒนาทักษะที่จำเป็น (Up-skill/ Re-skill) ให้กับพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่อยู่ในครอบครัวยากลำบาก เพื่อให้สามารถเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัวได้

